

Deel III. Brustem tijdens de middeleeuwen tot aan de verwoes-
ting van de burcht in 1489

D.- Militaria

01.- Van 1086 tot 1467

02.- Slag van Brustem, 28 oktober 1467

03.- Van 1467 tot 1489

III.3.1. VAN 1086 TOT 1467

De grote uitbreiding der bezittingen van de Trudo-abdij remde in westelijke richting de macht der Loonse graven. Het kleine graafschap Duras was van Loon gescheiden door de kloosterlijke domeinen. Het was te beurt gevallen aan Otto, de tweede zoon van de Loonse gravenpaar Giselbert (ca. 1015-1044) en Liutgard van Namen (1). Nochtans bleef Loon onder leiding van graaf Emmo (1044-1078) steeds op vijandige voet met Duras leven (2). De graaf van Duras was tevens voogd d.i. beschermer van de abdij en de stad Sint-Truiden. Dit gaf aanleiding tot een hevige, eeuwenlange haat tussen de Truidenaren en de Brustemnaren en verwekte oorlog met politieke en vooral later economische ondergrond.

Sint-Truiden, centrum van een groot kloosterlijk domein en beroemd bedevaartsoord, had zich door handel en nijverheid opgewerkt tot een grote stad. De lakennijverheid was er zeer bloeiend, maar ze werd ook te Brustem beoefend en zo ontkiemde een geweldige concurrentiegeest. Dikwijls hadden er gevechten plaats waarin de besten der burgers sneuvelden. Volgens de Sint-Truidense kroniekschrijvers zat in 1086 de haat er sinds lange tijd in (3).

Wegens de ligging tussen heerszuchtige burens maakte Brustem afwisselend kennis met het wapengeweld van de graven van Loon, Brabant en Duras, de prins-bisschop van Luik en de inwoners van Sint-Truiden. Voeg daarbij de struikrovers en de sluipmoordenaars en we beseffen hoe onveilig de streek was.

In 1086 kregen de Brustemnaren de kans om hun langdurige vete met St-Truiden uit te vechten. Eén der monniken van de Trudo-abdij Lupo, bloedverwant van de graven van Leuven, achtte het ogenblik geschikt tijdens de investituurstrijd om Lanzo, de abt van de regelmatige kerk, te verdringen. Hij stapte naar de keizer, die hem als abt aanstelde en met de steun van een benedictijnse heethoofden, nam hij bezit van de abdijtoeren.

Zulke onregelmatigheden kon de prins-bisschop van Luik, Hendrik van Verdun (1073-1091) niet toelaten en hij trok met zijn leger begin juli 1086 (4) naar St-Truiden om Lanzo terug in 't bezit te stellen van de abdij. Brustemnaren hadden zich bij het Luiks leger gevoegd. De stad, die sedert enkele jaren haar omwalling bezat, was moeilijk in te nemen, maar de inwoners voelden niet veel lust om hun leven te wagen voor Lupo of tegen Lanzo. Tijdens de onderhandelingen echter ontketenden enkele Brustemse huurlingen van de Luikse prins, door een loos alarm, moedwillig de strijd.

Op een onbewaakte plaats geraakten ze over de wallen en trokken gans het leger mee. Tuk op wraak staken ze in de nacht van 08 juli 1086 het vuur aan al de huizen, die ze konden benaderen. Een ganse dag

werd in straten en stegen tussen brandende huizen gevochten om slechts bij nachtelijk duister te gaan lu- wen in de puinen van de abdijkerk (5).

Enkele maanden voordien was een genster van een brandende hut terechtgekomen in een ooievaarsnest op een van de abdijs-torens en het vuur was op heel het gebouw overgeslaan. De zwarte mu- ren van deze uitgebrande kerk waren de laatste verdediging van abt, monniken en burgers.

Na enkele dagen sloeg de prins-bisschop, geholpen door de Brustemnaren, het beleg rond het bedehuis. Maar de machtige bouw bood een onvoorzienne weerstand. Geholpen door de nachtelijke duisternis hadden de mannen van Brustem een klein deurtje ontdekt, dat toegang verschafte tot de crypte. In een oogwenk bezweek het poortje en de belegeraars slopen binnen. Doch de belegerden hadden door een doodse stilte de verlatenheid geveinsd en lieten de vijanden één na één binnenkomen langs de smalle toegang, om hen dan zonder meedogen af te slachten. De kroniek beschreef dit akelig gebeuren in enkele zinsneden:

- *"Doch de onzen (de monniken) hadden zich stil gehouden en lieten de belegeraars één na één binnenkomen... en allen werden geslachtofferd....O wee! Het Huis Gods werd die dag het toneel van een wrede slachting, van een gruwelijk bloedbad: zodanig dat de lijken bij hopen waren opgesta- peld, en niet enkel muren en de vloer, doch tevens de al- taren en de graftom- ben van Sint-Trudo en Eucherius, met bloed en ingewanden besmeurd waren. Dat was het tragisch gebeuren van 8 juli 1086".*

Dezelfde deuropening, die eens de vreselijke ontknoping bracht van die moorddadige nacht, werd achteraf bij onderzoekingen blootgelegd (6).

De strijd was zonder meedogen geweest. Heiligdom noch schat werd er geëerbiedigd en zelfs het schrijn van Eucherius werd geschonden (7). De Sint-Truidense markt was een slagveld, waar de wreedaardigste moordpartijen de huisgevels rood kleurde met het bloed der talrijke slachtoffers, die er 's anderendaags werden gevonden. De belangrijkste woningen en ook de O.L.Vrouwekerk stonden in brand (8).

De afgrijselijke julnacht van 1086 had zowel te Brustem als te St-Truiden talrijke families in rouw gedompeld. Ze treurden om hun gesneuvelde zonen, echtgenoten en vaders. Er ontstond een openlijke ruzie: de graaf van Duras verweet de Loonse graaf Arnold I (1078-1135) de voogdij van St-Truiden te willen bemachtigen en hiervoor de Brustemnaren had opgehitst tegen de Truidenaren. Deze verrassende aanklacht deed de wraakgevoelens van de Truidenaren nog aanwakkeren. Onberedeneerde groepjes koelden hun

vergeldingsgevoelens in nachtelijke aanvallen op eenzaam gelegen boerderijen en hutten in de omgeving van Brustem. De haatdragende families heulden samen om dodelijke ritten te ondernemen, waarbij ruiters, bezielde met duivelse wraakneming, doorheen het dorp Brustem stormden. Terwijl hun paarden de oogsten vertrappelden, staken mannen met brandende toortsen het vuur aan hoeven, schuren en stallen. Het verwilderde vee werd inmiddels naar de velden gejaagd. Wie het waagde tegenstand te bieden werd onmeedogend afgeslacht.

Op 07 augustus 1129 had de slag van Wilderen plaats tussen de Luikse prins-bisschop Alexander van Gulik (1128-1135) en Godfried I van Leuven, hertog van Brabant (1095-1139). Hier zullen zeker ook de Brustemse dorpingen hun deel van de oorlogsellende gekregen hebben.

Dit leed was nog niet helemaal vergeten toen in 1144 Gislebert van Duras, burchtgraaf en de voogd van de Trudo-abdij, ruzie kreeg met Godfried III, de hertog van Brabant (1142-1190). In het Brustemveld stelde de hertog zijn troepen in slagorde en viel onverhoeds de stadsgordel van St-Truiden aan. De Brabanders moesten tweemaal wijken, maar een derde stormloop bracht hen naar de oude versterking van het abdij-atrium, de Rosengart.

De zwakte van zijn land noodzaakte de graaf van Loon om aan militaire macht de allereerste zorg te besteden. Hij richtte daarom burchten op te Montenaken, te Bilzen en verwierf Kolmont. Het was ook met dit doel dat Lodewijk I (1141-1171)

Brustem liet versterken en er een indrukwekkende vesting deed oprichten. Brustem stond evenals Montenaken en Hal leenvrij onmiddellijk onder de graaf van Loon (9). Nochtans beweerde de Sint-Truidense kroniekschrijver dat Brustem in 1160 nog deel uitmaakte van het graafschap Duras (10). Was dit de reden tot de jarenlange vete?

In 1160 vertrok Lodewijk I naar het Heilig Land om de Turken te bevechten. Hij was zeer oorlogszuchtig en van reuzengestalte. Daar hij moeilijk passende wapenuitrustingen kon vinden, deed hij er vragen aan Lodewijk de Jonge, koning van Frankrijk voor zijn vertrek met de kruisvaarders.

Meer dan waarschijnlijk bestond er reeds een soort versterking sinds 1150, want het is een feit dat tijdens de afwezigheid van graaf Lodewijk in 1160, de Truidenaren samen met het leger van Godfried van Duras, zich door bestorming meester maakten van het dorp, het verwoestten en daarna in brand staken. In de abdijkroniek stond hierover:

-"Eodem anno, Brustemium vastatur et combiritur cum aliis adjacentibus villis per comitem Durachium" (11).

Vertaling: *"In datzelfde jaar werd Brustem verwoest en in brand gestoken met de andere landgoederen in de omgeving en dit door toedoen van de graaf van Duras"*.

Uiteindelijk klaagden de Brustemse slachtoffers deze barbaarse moordpartijen en verwoestingen aan bij het keizerlijk hof na de terugkomst van Lodewijk I uit het Heilig Land. Het vonnis volgde en joeg de twee aartsvijanden, de graven van Loon en van Duras uit hun bedekte posities...en de harde, bloedige twistpartijen zwollen aan tot een langdurende gewapende oorlog. Beide burchtheren beloofden geld en goed aan hun huurlingen ... en de nachtelijke, onmenselijke ritten duurden verder.

De graaf van Loon, kon ook geen beslissing over het bezit van Brustem afdwingen van de nieuwe graaf van Duras, zijn buur en bloedverwant Gilles. Deze voelde zich volledig gesteund door het leger van de abt van St-Truiden. Graaf Lodewijk belegerde dan maar de abtelijke goederen te Borlo en omliggende dorpen. Hij legde aan Borlo een losprijs op van 30 mark, wat een zeer zware brandschatting was.

Intussen liet Lodewijk op het einde van 1170 te Brustem een sterkere toren oprichten. De abdijskroniek schonk veel aandacht aan de wrijvingen. Dank zij deze misschien wat partijdige versie maakten we kennis met deze gebeurtenissen:

-"Is quippe extracta firma turre in villa sua Brustemio".

Om de plaats te beschermen verbleef er ook een garnizoen: *"eam forti presidio vallaverat"*. Het domein van de kerk werd met een sterke wal omringd: *"munito grandi vallo ecclesie atrio"* (12).

Feitelijk mocht de Loonse graaf geen burcht bouwen zonder de toelating van de graaf van Duras. De burgers en de graaf van Duras aanzagen die versterking als een blijvend gevaar voor hen en wellicht niet geheel ten onrechte want de bezetting van zulke versterking leefde meestal van strooptochten en plunderingen in het omliggende. Het is dus gemakkelijk te begrijpen dat ten gevolge van die feiten de strijd bleef aanslepen en waarschijnlijk wel door toedoen van de Loonse graaf Lodewijk.

-"Acciderat et hoc ad augmentum hujus discordie quod idem comes Lonensis, menor injurie a patre illius sibi illate, qui superioribus annis vastatis igni et ferro circumquaque villis ejus, Brustemium quoque combusserat, hanc in filio ejus forsitan ulcisci volens, licet se injuste contra eum agere non ignoraret, a proposito tamen obstinati animi reflectere mentem nolebat" (13).

Vertaling: *"De oprichting van de versterking had bijgedragen tot de aanwakking van de ruzie, omdat de graaf van Loon die het onrecht*

hem aangedaan door de vader (Godfried van Duras) indachtig, namelijk had deze de vorige jaren te vuur en te zwaard alle landgoederen verwoest, ook Brustem had hij in brand gezet. Omdat hij nu dit onrecht misschien tegen zijn zoon wilde wreken en wel wetend dat hij onrechtvaardig handelde, wilde zijn koppige geest toch niet afzien van zijn voornemen".

De veldslag vond plaats in het open veld tussen Brustem en Sint-Truiden, Truierveld genaamd. Gilles, die geholpen werd door de Truidenaren, leed de nederlaag. Hij riep de hulp in van de graaf van Vlaanderen, Filips van de Elzas (1168-1191). Abt Wiric van St-Truiden beriep zich op de keizer.

"Inter hec cum nuntii a nostris ad imperatorem mittuntur at ab eo ad eos remittuntur, comes Egidius voti inefficax de Flandria reversus, fovorabili suorum gaudio excipitur" (14).

Vertaling: *"Toen ondertussen koeriers door de onzen naar de keizer werden gezonden en door deze naar hen werden teruggezonden, keerde graaf Egidius zonder resultaat uit Vlaanderen terug en werd door zijn mensen met vreugdevolle toejuichingen ontvangen"*.

De keizer raadde de abt aan niet tussen te komen in de geschillen van beide heren. De graaf van Vlaanderen verschaftte evenmin hulp. Ondertussen had Lodewijk in zijn overwinningstroes talrijke verwoestingen laten aanrichten op het grondgebied van de stad Sint-Truiden. Samen met graaf Gilles brachten de Truidenaren weer een leger op de been en een groot gevecht werd geleverd in het Rijkveld op 28 juli 1171. Graaf Lodewijk I en zijn leger leed de nederlaag.

"Et conserta in crastinum gravi pugna, exercitus comites Lonensis victus a nostris fugatur; vastatisque proximis quibusque villis exusto V^o Kal. Augusti Brustemio, duodecimo videlicet ex quo prius combustum fuerat anno" (14).

Vertaling: *"En nadat de volgende dag een verbeterde strijd was geleverd, werd het leger van de graaf van Loon overwonnen en door de onzen op de vlucht gedreven; alle landgoederen in de omgeving werden verwoest en Brustem werd in de as gelegd, vijf dagen voor de Kalenden van augustus (= 28 juli), juist twaalf jaren nadat het voordien was in brand gestoken"*.

"Castellum comites a nostris obsidione cingitur. Quibus irruptionem ejus meditantibus, repente idem comes Ludovicus, qui civitatem nostram et monasterium se dirutum minatus fuerat, languore correptus, III° Idus ejusdem mensis ex insperato defungitur" (15).

Vertaling: *"Dan werd het kasteel van de graaf door de onzen met een*

belegering ingesloten. Toen men er aan dacht het ka- steel binnen te dringen, werd deze graaf Lodewijk, die ermee gedreigd had onze stad en het klooster te vernietigen, plots door een ziekte getroffen en stierf onverwachts drie dagen voor de Iden van dezelfde maand (= 11 augustus)".

Graaf Lodewijk I had zijn schoonzoon, Godfried III van Leuven, hertog van Brabant (1142-1190) (16) ter hulp geroepen. Maar hij overleed nog voor diens aankomst. Godfried kondigde de dood van zijn schoonvader aan en sloot een wapenstilstand.

Van de brandschatting die te Borlo kwam een proces. Abt Wiric eiste het losgeld terug en uiteindelijk kwam de zaak voor de rechtbank van keizer Barbarossa te Keulen in 1172. Maar op dat ogenblik was graaf Lodewijk reeds overleden en dus moest zijn opvolger Geraert verschijnen. Deze werd veroordeeld tot het onmiddellijk terugbetalen van de 30 mark. Maar hij had geen geld bij zich en moest zijn eretekens en staatsiegewaad in pand geven. Zijn moeder Agnes kwam dan het geld betalen op de rechtbank.

Geraert had dus zijn vader opgevolgd als graaf van Loon (1171-1194) en hij sloot vrede met Gilles van Duras. Hij schonk hem zelf zijn zuster Adelheid ten huwelijk. Maar korte tijd nadien viel Geraert ernstig ziek. Hij beloofde een bedevaart naar Jeruzalem indien hij mocht genezen. Hij genas en twee jaar nadien, in 1173, vertrok hij naar het Heilig Land. Hij nam deel aan de derde kruistocht samen met Filip-August, Richard Leeuwenhart, Frederik Barbarossa, Filips van den Elzas, e.a. (17) Als herkenningsteken droeg hij een groen kruis op zijn kledij.

Geraert stelde zijn graafschap en zijn echtgenote Adelheid onder de hoede van zijn broer Hugo. Deze toonde zich echter een onwaardige broer, die zijn schoonzuster verleidde en zich het graafschap toeëigende.

"Cujus frater Hugo, etate quidem inferior sed petulantia animi ad omne facinus eo proclivior, putans sibi omnia licere que libuissent, usus consilio quorundam civitati nostre adversantium, vallum ingens circa Brustemium erexit, magnamque inter suos et nostrates, ut post patuit, intestini belli et odii materiam ex hoc facto conflavit" (18).

Vertaling: *"Zijn broer Hugo, die jonger was maar des te meer geneigd tot elke daad wegens zijn uitgelatenheid, dacht zich te mogen veroorloven wat hem lustte. Op aanraden van sommige vijanden van onze stad omgaf hij Brustem met een grote wal en door deze bewuste handeling wakkerde hij, zoals later bleek, het vuur voor een interne ruzie en haatgevoelens tussen de onzen en de zijnen aan".*

De witte tufsteen (19), die hij liet gebruiken was afkomstig uit de groeven van de Maasvallei.

"Cujus quidem conatus in inicio nascentis hujus facile reprimi potuisset, sed primatum ville nostre et precipue comitis Durachiensis male in hoc negligentis desidia temerariam fodientis in alieno allodio aluit audatiam. Justitia enim legum mundanarum cepta ejus inhibere licent potuissent, si vero res eadem ut sepe principes evenit, ferro decerni debuisset, ipsi utique numero et fortitudine facile eo superiores fuissent" (18).

Vertaling: "Men had zijn pogingen in het prille ontstaan van dit kwaad gemakkelijk kunnen afweren, maar de loomheid van onze stadsleiders en vooral van de graaf van Duras, die in dit verband ten onrechte nalatig was omdat er in een vreemd goed gegraven werd, verhoogde de driestheid. De rechtspraak van de wereldse wetten immers hadden gemakkelijk zijn ondernemingen kunnen tegenhouden, indien de kwestie werkelijk met het zwaard had kunnen beslecht worden, zoals dikwijls bij vooraanstaanden gebeurt en zijzelf zouden in elk geval hem gemakkelijk de baas zijn geweest in aantal en moed".

Het opzet van Hugo was de weerbaarheid van Brustem te verzekeren. Waarschijnlijk liet hij ook graafwerken uitvoeren om de Hoogbeek van uit het Rijkelveld naar de burcht te laten vloeien. Zo had hij een verdediging langs de kant van de Romeinseweg, die toen een hoofdweg was. En de Hameistraat in de nabijheid duidde op een palissade of afsluiting in hout.

"Necdam tamen eodem vallo per girum ville consummato, Gerardus comes de Jherosolimis reversus, favorabili suorum omnium leticia excipitur, a nobis quoque sollempni processione receptus, magna que etiam eo gloriosiore deceret reverentia honoratur.

Qui predicti valli opus considerans, et plura pro hoc tacita mente apud se volvens, non tamen de incepto fratrem redarguens, eo quidem anno, quasi sibi displiceret quod factum erat, quievit.

Dehinc frequenti suorum impulsus consilio, ad id peragendum toto intendit studio; videbatur enim sibi dedecori fore, si quod ille inchoaverat, ipse quasi eo in aliquo inferior studuisset omittere. Nec quemquam suo conatui contradicturum putabat, quia fratri nemo obstiterat"

Vertaling: "De wal, die de stad omringde, was nog niet beëindigd, toen graaf Geraert uit Jeruzalem terugkeerde en met vreugdevolle huldeblijken door zijn onderdanen werd ontvangen en ook door ons met een plechtige optocht werd ontvangen en met veel meer eer werd bejegend, die zelfs pastte bij iemand die meer roem dan hij genoot". Toen hij het voornoemde schanswerk bezag en zwijsend daarover

nadacht, beschuldigde hij nochtans zijn broer niet om zijn onderneming, maar hield zich datzelfde jaar gedeinsd, ofschoon het hem mishaagde.

Daarna, op herhaaldelijk aandringen van zijn omgeving, zett hij alles in het werk om dit te voltooien. het scheen hem immers toe dat het een oneer voor hem zou zijn indien hetgeen deze had begonnen hijzelf zou verwaarlozen, alsof hij, wat dit betreft, zijn mindere zou zijn. Ook was hij van mening dat niemand zich tegen zijn pogingen zou verzetten, omdat niemand zijn broer had tegengewerkt".

- "Sed Sancto Trudone civitatem suam, quam ipsi omnimodis deprimere ac humiliare per hoc nitebantur, protegente, conatus eorum dispositione infringitur Omnipotentis, qui futura velut presentia videns novit occulta cordis.

Hugo siquidem frater ejusdem Gerardi, seminarium omnis mali, quod occasione hujus valli inter nostrates et Lonon ses postea emersit, adhuc fere intra pubertatis annos agens vita decessit.

Qui qualis fuerit qualisve fuisset, vel ex hoc connici et agnosei liquet. Unici enim fratris sui sponsam contra jus fasque abripuit, que tamen intra breve spacium hujus co- pule defuncta est" (18).

Vertaling: Maar de H. Trudo beschermde zijn stad, die zij op alle manieren trachtten te onderdrukken en te vernederen. Door de beschikking van de Almachtige werd hun onderneming bedwongen. Deze ziet immers de toekomst zoals het heden en kent de geheimen van het hart.

Hugo, de broer van diezelfde Geraert, de oorsprong van alle kwaad, dat later naar aanleiding van die omwalling is ontstaan tussen de onzen en die van Loon, stierf nog tijdens zijn pu- perteitsjaren. Hoe hij was en geweest was, wat zijn aard betrof, kan men uit de volgende anekdote gissen en te weten komen. Tegen het men- selijk en goddelijk recht in had hij de vrouw van zijn enige broer afgenomen. Deze stierf echter korte tijd na die verbintenis".

Geraert had alle moeite om terug in het bezit te komen van zijn wettelijke rechten, omdat Hugo zich, samen met een aantal aanhangers en misschien ook Geraerts echtgenote Aleydis (20), in het versterkt Brustem had teruggetrokken. Hugo en ook Aley- dis leefden echter niet lang. De stadsomwalling van Brustem had het conflict met St-Truiden weer aangewakkerd.

In 1175 kondigde graaf Geraert, vergezeld van zijn moeder Ag- nes en zijn broer Hugo, het vrijheidscharter van Brustem af.

Geraert werd door het geweldig verzet van St-Truiden en de graaf van Duras toch genoodzaakt de werken aan de omwalling stop te zetten. De Trudo-mannen konden niet verdragen dat er zich in hun onmiddellijke nabijheid een handelskern zou ontwik- kelen. Geraert, die Brustem toch wou beschermen, stond zijn eigengoed Brustem (ten dele) en zijn burcht aldaar als leen af aan

de Duitse keizer (21).

"Comes autem Lonensis jam pridem expertus animosas nostrorum vires.... ad imperatorem se contulit allodiumque suum in Brustemio et castrum pariter ei dedit" (22).

Vertaling: *"De graaf van Loon die al vroeger onze onstuimige krachten had beproefd.... begaf zich naar de keizer. Hij gaf zijn eigengoed in Brustem, alsook zijn burcht aan hem".*

Hoogstwaarschijnlijk lag hier het ontstaan van de tweeheerlijkheid in Brustem, want de graaf werd nu leenheer van de keizer en was ook reeds de vazal van de prins-bisschop van Luik sedert 1014.

Nu nog getuigen de burchtruïne en de sporen rond kerk en kerkhof achtergelaten van de grootse plannen die de graven van Loon ten opzichte van Brustem hadden gekoesterd (23). Van uit de Hameistraat vertrokken rechte straten in de richting van Sint-Truiden: Tomstraat, Geelstraat, Mussenstraat en Herderstraat. De Hameistraat was vroeger echter gelegen tussen het Eske en Rijkel. Naast de straat vloeiende de Hoogbeek. De omwalling zou bestaan hebben in het verhogen van de oever aan de binnenkant met aarde. Boven op de schans dreef men houten palen, die op borsthoogte een palissade of hamei vormden. Daarachter namen verdedigende boogschutters en andere gewapenden hun plaats in. De huidige Hameistraat werd dus dichter bij het dorp en aan de andere oever van de Hoogbeek aangelegd.

Tijdens grondwerken kwam men in deze omgeving reeds dikwijls op fundamente van woningen terecht. Dit liet veronderstellen dat in de boomgaarden langs de Tomstraat, Geelstraat, Mussenstraat en Lenaertsstraat vroeger huizen stonden en dat hier de kern van het dorp zou gelegen hebben. Misschien noemde men dit het *"Bovenste Dorp"*.

In 1175 schonk Geraert dus aan Brustem een vrijheidscharter. Hij deed dit in akkoord met zijn moeder Agnes, zijn broer Hugo en in volledige overeenstemming met zijn deelgenoten Roger van Kortessem en diens zuster Ida. Aan het jaartal 1175 twijfelde men reeds herhaaldelijk. Er werd vroeger beweerd dat Brustem zijn stadsrechten reeds in 1170 of 1171 ontving (24). Mantelius schreef:

"Gerardus illos anno 1171 donat Cicium Leodiensium iisdem que privilegiis fuit voluit quibus Metropolis gaudet".

Vertaling: *Geraert schonk in het jaar 1171 het Luiks recht en de voorrechten waarvan de hoofdstad geniet".*

Na zijn terugkeer in 1173 lag Geraert in ruzie met zijn broer Hugo. Volgens de kroniek overleed deze kort nadien, misschien wel in de burcht van Brustem. Was Hugo dus nog wel in leven in 1175?

Met het schenken van dit charter streefde de graaf een militair en economisch doel na. Op militair gebied versterkte hij zijn legermacht door de oprichting van wallen rondom de stad zodat de burgerij in aanmerking kwam voor haar eigen verdediging. Deze versterkte stad zou op haar beurt door haar Luikse vrijheid en het Luiks recht inwijkelingen aantrekken en zo de plaatselijke handel bevorderen. Geraert en Hugo wilden reeds een omheining bouwen en voor stadsontwikkeling zorgen vooraleer de lokaliteit haar charter verwierf en dit ondanks het geweldig verzet van de naburige stad St-Truiden.

Dat de graven de ontvoogding van hun burgerij verhaastten, viel in hun voordeel uit, want de marktrechten, de pontpenning uit de goederenbeweging voortspruitend, de gerechtskosten enz. verhoogden hun inkomsten op aanzienlijke wijze.

Geraert gaf dit vrijheidscharter om zijn trouwe onderdanen van Brustem te belonen en ook om de vele verwoestingen, waarvan ze de slachtoffers geweest waren, enigszins te vergoeden. Brustem werd door het Luiks recht een vrijheid, geen echte stad. Slechts wat binnen deze vrijheid lag genoot van de vrijheidskeure. De enclave Terstok bleef Loons.

Abt Wiric van St-Truiden bleef zijn beklag maken bij Geraert over de uitbreiding van de Brustemse vesting. Hij voelde zich gesteund door een "*capitulare*" uitgevaardigd in 864 door Karel de Kale (840-877), zoon van Lodewijk de Vrome. Toen deze aanmaning zonder uitwerking bleef, richtte de abt zich tot Rudolf van Zähringen, bisschop van Luik (1167-1191), om te verkrijgen dat hij Geraert er zou toe dwingen de jonge stad te ontmantelen (25). Maar ook deze bemiddelingspoging faalde.

Daarbij had Geraert sommige inkomsten van de "*mensa episcopalis*" (de bisschoppelijke tafel) ontvreemd. Hij had sommige tienden en belastingen op landgoederen en kerken achtergehouden en dit op een arrogante en brutale manier.

Omdat dreigementen en de kerkban niets uithaalden bij de Loonse graaf, besloot de bisschop beroep te doen op wapengeweld om hem te dwingen. In 1178 bracht hij een leger op de been om alzo Geraert te bewegen zich aan de eisen van de abt te onderwerpen.

De Loonse graaf gaf zich niet voor overmacht gewonnen en maakte zich bij wijze van afleiding meester van de stad Tongeren, waar zijn troepen vrij spel kregen aan plundering en verwoesting. Het bisschoppelijk paleis werd verbrand alsmede het gedeelte van de collegiale kerk, dat ertegen aangebouwd lag.

De bisschop beantwoordde deze verwoesting door de burcht van Kolmont te belegeren, waar zijn soldaten zich op hun beurt aan gewelddaden

overleverden. Eerst kon Geraert de Luikenaren van Kolmont tot Tongeren terugdrijven maar 's anderendaags ontsnapte hij maar nauwelijks aan gevangenschap.

In deze oorlog, de eerste tussen een graaf van Loon en zijn Luikse leenheer, en de bloedigste die het graafschap teisterde, schaarde Sint-Truiden zich onmiddellijk bij de Luikse strijdmacht (26). De burgers van St-Truiden vielen Brustem aan op 02 augustus 1179, staken het in brand en maakten zich meester van de burcht.

"Sequenti die episcopo Calmunt obsidente, nostrates ab eo rogati Brustemium invadentes, nono anno ex quod illud sub Egidio comite combusserant, iterum comburunt, et superato primo ejus vallo resistentes in arciora cogunt, et ad capiendum castrum machinas instruere intendunt" (27).

Vertaling: *"De volgende dag belegerde de bisschop Kolmont en de onzen door hem opgeroepen drongen Brustem binnen en legden het terug in de as, negen jaar nadat ze de plaats onder leiding van graaf Egidius hadden in brand gestoken. Nadat ze de eerste omwalling hadden overgestoken, dreven ze degenen die weerstand boden op een nauwe plaats bijeen en ze begonnen be- legeringstuigen op te stellen om de stad in te nemen".*

De vesting Brustem werd zo goed als met de grond gelijk gemaakt. Maar ook bisschop Rodolf verwoestte Loon, Kolmont, Montenaken en Bilzen (28). De graven van Namen en Henegouwen traden ten slotte als bemiddelaars op en brachten er de bisschop toe een einde te stellen aan het wapengeweld (29). In 1180 gaf de keizer Frederik Barbarossa het bevel aan de stad

St-Truiden vrede te sluiten met de graaf van Loon, die op zijn beurt geen enkele versterking mocht oprichten in de omgeving van het klooster. Rodolf stond deze vrede toe op voorwaarde dat Geraert eraan verzaakte Brustem opnieuw te versterken en afzag van elke schadevergoeding.

"Vallum ergo, quod circa Brustemium erexerat, totius hujus discordie ab inicio seminarium, hoc moob nostris ei reconciliatis remansit imperfectum" (30).

Vertaling: *"De omwalling, die hij rond Brustem had aangelegd en die vanaf het begin de oorzaak was van gans de ruzie, bleef op die manier onafgewerkt, omdat onze mensen zich met hem hadden verzoend".*

Rodolf trok in april 1189 samen met keizer Frederik Barbarossa op kruistocht. geen van beiden keerde ooit terug.

De wallen van Brustem waren in het begin van de 13de eeuw nog niet volledig weropgebouwd. Het is niet geweten hoelang de graaf van Loon dit vredesverdrag naleefde. Toch moet het stad- je Brustem aan de Loonse heer voldoende beveiliging geboden hebben want hij verbleef

er soms tijdens een korte tijdspanne.

Geraert herstelde toch de vestingen van Brustem (31) en ze bleven hun belang bewaren tot in 1346.

Een tijd later werd Egidius, graaf van Duras en ondervoogd van de abdij, aangetast door lepra. Hij liet aan zijn broer Conon, het graafschap Duras over. Aan zijn broer Petrus kwamen de andere bezittingen toe. Voor hemzelf behield hij slechts het goed van Geldonië. De hertog van Brabant, die door zijn huwelijk met de dochter van Frederik II van Limburg, de oppervoogdij over Sint-Truiden als bruidschat had gekregen, viel Geldonië binnen en stelde zich aan als de nieuwe eigenaar. De drie broers, graven van Duras, die kinderloos waren gebleven, stonden hun goederen af aan het prinsbisdom Luik. Korte tijd later wilden ze hun bezittingen terug. Maar de prins-bisschop oordeelde er anders over en verkocht het kasteel van Duras aan graaf Geraert van Loon. Ook de ondervoogdij over Sint-Truiden die Conon had afgestaan werd toevertrouwd aan Geraert, door tussenkomst van de vroegere oppervoogd, de hertog van Limburg in 1189. Het voogdijschap gaf in het onafhankelijke en zelfstandige Sint-Truiden een inspraak op gebied van recht en veiligheid. Conon verkocht zijn ondervoogdijschap voor 800 mark aan Hendrik I (1190-1235), hertog van Brabant.

Van deze verwarde toestand maakte Hendrik I gebruik om aan zijn heerszucht de vrije teugel te geven. Onverwachts rukte hij tussen 28 mei en 04 juni 1189 het graafschap Loon langs Brustem binnen en verwoestte er al wat onder zijn handen viel.

Door deze bliksemsnelle en onweerstaanbare aanval verrast, moesten de Loonse graaf en de hertog van Limburg zich in Sint-Truiden verschansen met slechts 300 ruiters. De stad werd omsingeld en Geraert riep graaf Boudewijn V van Henegouwen, een vijand van de Brabantse hertog, ter hulp. Deze viel Brabant binnen langs het zuiden. Geraert nam de gelegenheid te baat om Duras te bezetten.

Het volgend jaar trok de hertog van Brabant weer het graafschap Loon binnen, onder voorwendsel dat het voogdijschap en het ondervoogdijschap van de abdij van Sint-Truiden hem toebehoorden. Nu echter kwam Filips van Heinsberg, de aartsbisschop van Keulen, tussen beide en kon de twistende heren verzoenen. De koop van de ondervoogdij door Hendrik I van Brabant werd onwettig verklaard. Een leenman kon immers niet naar eigen goeddunken zijn leen verkopen, zonder toestemming van zijn leenheer. Geraert behield het ondervoogdijschap, maar moest de koopsom van 800 mark terugbetalen aan de hertog van Brabant.

De vrede was echter van korte duur, want de hertog viel het graafschap Loon nogmaals binnen en de verwoesting, brand en plundering vierden hoogtij. De graaf van Henegouwen en de hertog van Limburg stelden een einde aan het geweld door met hun legers te dreigen. Hendrik I eiste het behoud van het kasteel van Duras,

hetgeen hem werd toegestaan. Na deze tragische gebeurtenissen, die zoveel onheil hadden gesticht, kwam een tijd van vrede.

De macht van de graaf van Duras verzwakte, daar het graafschap in 1190 tot Brabant ging behoren. De nieuwe prins-bisschop, Simon van Limburg, broer van de Brabantse hertog Hendrik I, gaf het in leen aan Brabant in ruil voor steun. Geraert nam op zijn beurt Duras in leen en werd zo in 1193 voor de eerste maal vazal van het Huis van Leuven.

Voor Brustem en het westelijk deel van het graafschap Loon was dit een waarborg voor de veiligheid in een onrustige tijd.

Garaert stelde zijn degen in 1194 voor de tweede keer ten dienste van de verovering van het heilig Land en sneuvelde bij de belegering van Ptolomajus. Hij werd later in Herkenrode begraven.

Zijn zoon, Lodewijk II (1194-1218) ontpopte zich als een geboren diplomaat en zocht onverwijld steun bij de prins-bisschop Albrecht II van Cuyk (1194-1200). Er was samenhang tussen beide heren, wat bevestigd werd in het verlenen van het Luiks recht voor het jaar 1200 aan de opkomende Loonse steden .

Slechts op 22 juni 1203 stelde Lodewijk II het ambt Montenaken met o.a. de vesting van Brustem onder de bescherming van de Luikse prins Hugo II van Pierrepont. Op 10 juli 1203 ontving de Loonse graaf dit gebied terug als leen. Dit gebeurde nadat de medeheer der stad St-Truiden, de bisschop van Metz, het besluit trof de grondcijns, voor de helft in zijn bezit, aan de ondervoogd, de graaf van Loon, te ontnemen. Hij had de intentie deze inning aan Hendrik I toe te vertrouwen om hem te belonen voor de steun in de keizerskeuze. Deze schikking beviel de burgerij evenmin als de graaf, zodat het conflict weer tot een oorlog aanleiding gaf (32).

Lodewijk II voelde zich echter niet sterk genoeg, hoewel de Truidenaren hun hulp beloofden. Hij verzocht om de hulp van Hugo van Pierrepont en stelde verscheidene van zijn bezittingen o.a. de vesting van Brustem, de burcht van Montenaken, gans Tessenderlo met de abdij van Averbode en het eigengoed Hasselt onder zijn bescherming in ruil voor militaire steun.

Hierdoor werd de prins-bisschop nogmaals suzerein van Brustem. Maar ook de zelfzekerheid van de Brabantse hertog verzwakte en een gewapend treffen bleef uit.

Doordat de westelijke flank van het graafschap onder de bescherming stond van het bisdom Luik, werd vermeden dat dit gebied vroeg of laat onder Brabantse suzereiniteit zou komen.

Toen Dirk VII, graaf van Holland, op 04 november 1203 te Dordrecht overleed (33), werd zijn 15-jarige dochter Ada, nog voor de

begrafenis, door haar moeder Aleydis van Kleef, uitgehuwelijkt aan Lodewijk II van Loon. Maar haar oom, Willem van Friesland vocht de troonopvolging van dit kersverse echtpaar aan.

Willem nam Ada op de Leidse burcht gevangen en bracht haar via Texel naar Engeland over. Daar bleef ze vier jaar gevangen. Lodewijk II kon in 1204 een grote coalitie op de been brengen en zo de graafschappen veroveren. In die tijd maakte hij kennis met Christina van Brustem (1150-1224), bijgenaamd de Wonderbare, die te Loon in een kluis woonde. Zij gaf hem veel goede raad en waarschuwde hem voor verraders. Eindelijk moest Lodewijk wijken en zich terugtrekken uit dit Hollands avontuur, dat toch een stukje wereldgeschiedenis was (34).

In 1207 trok Lodewijk naar Engeland, zwoer trouw aan koning Jan zonder Vrees, en kreeg zijn echtgenote Ada mee.

In 1212 op 24 april, feestdag van St-Joris, zou volgens de schrijver Jean Renart (1170-1250) in zijn *"Le Roman de la Rose ou de Guillaume de Dole"*, op een weide tussen St-Truiden en Brustem een riddertornooi plaatsgehad hebben. Van de 5641 versen die zijn roman tellen, handelden er 971 over dit steekspel. Eigenaardig genoeg vertelden de archieven niets over dit middeleeuws ridderoptreden dat georganiseerd werd door de Duitse keizer. De Franse ridder Guillaume de Dole zou de overwinnaar geweest zijn en hij had zijn intrek genomen in het gasthof *"De Drij Cronen"*, een hoekhuis met wijd uitzicht op de Grote Markt te St-Truiden.

Op 13 oktober 1213 had de slag van Steps plaats te Montenaken. Het was een strijd tussen de prins-bisschop Hugo van Pierrepont, graaf Lodewijk II en de milities van de Luikse steden tegen het leger van Hendrik I, hertog van Brabant en zijn stedelijke troepen. Hier was Lodewijk weer de trouwe vazal van Luik.

Voor de veldslag verzamelde Lodewijk II zijn leger en wachtte op de vijand te Brustem. Daar ontmoette hij Christina, een wonderbare vrouw, die te Loon leefde en het leger gevolgd was (35). Het werd een Luiks-Loonse triomf. Voor het eerst, bijna een eeuw voor de Gulden Sporenslag, hadden burgers een ridderleger verslagen.

Lodewijk II stierf door vergiftiging in 1218. Het was Christina van Brustem die aan zijn sterfbed stond (36). Om haar heiligheid stond ze bij de graaf hoog in aanzien.

- "dese selve grave lodewijc doe hi in sijn uterste was ende sterven soude dede hi cristinen tot hem comen ende be gheerde seer oetmodelic van haer dat sibi hem bliven woude tot dat hi verscheyden waer. Ende als si dat gaerne doen woude gheboet die goede grave alle die bi hem waren soudent witten camer

gaen ende cristinen hielt hi bi hem alleen. Ende sonder
merren heft hi hem op als hi best mocht ende viel cristinen
oetmodelic te voeten ende mit sonderlinghen veel tranen
openbaerde hi haer ende vertellede alle sijn sonden die hi
ghedaen hadde van dier tijt dat hi elf jaer out was tot dien
daghe toe. Ende dit en dede hi niet daer om dat hi van haer
absolucie ende verlafenis sijnre sonden die si niet gheven en
mochte verbeyde mer om dat hi se hier me de beweghen woude
naerstelic voir hem te bidden. Hier na dede die grave alle
die sine weder ropen inder ca- mer ende na cristinen raet
ordinierde hi sijn dinghen ende also sterf hi. Ende cristinen
sach dat sijn siel int ve- ghevier ghevoert wort tot alle te
grote pine te liden" (37).

Zijn broer Hendrik volgde hem op als graaf, maar stierf drie dagen later eveneens door vergiftiging. Hun jongste broer Arnold III nam het bewind in handen en regeerde tot 1221.

Of de graven van Loon na de verwoesting van de Loonse burcht in 1179 te Brustem hebben gewoond is niet met zekerheid geweten. Maar verschillende akten werden te Brustem gedateerd. Zo o.m. op 01 oktober 1218 in de aanvangsperiode van Arnold III (1218-1221) was er een akte geschreven te Brustem "*per manum Henrici magistri de Heccelle*", waarin de graaf de gift bevestigde die zijn broer Lodewijk gedaan had aan de kerk van Eksel (38).

Er volgde een schijnbare vrede toen Arnold III huwde met de dochter van de Brabantse hertog Hendrik I (1190-1235). Het huwelijk bleef kinderloos, zodat Lodewijk III (1221-1223), zoon van een vierde broer, voor de opvolging moest zorgen. In 1232 schonk diens broer en opvolger, Arnold IV (1223-1276) aan de jonge abdij van Averbode het patronaat en het personaat van de kerken van Brustem en Kozen (39). Hij huwde met Johanna, dochter van Lodewijk IV van Chiny en volgde deze op als graaf van Chiny (1227-1273).

In 1242 veroorloofde de prins-bisschop Robrecht van Thourotte (1240-1246) aan de abt van Averbode om een wereldlijke priester in Brustem en Kozen aan te stellen (40). Zo kwam er een geestelijke van de abdij van Averbode, een zekere broeder Michaël, de kerk van Brustem bedienen.

Ook de verklaring van afstand van goederen door Librecht van Graesen aan het klooster van Oriënten (41), opgesteld op 21 december 1234 "*apud Brustemium*" door Arnold IV, getuigde ervan dat de graaf van Loon soms in Brustem verbleef.

Op het einde van de 13de eeuw en het begin van de 14de eeuw was Brustem een centrum dat aan de drukke handelsweg Brugge-Keulen lag en waar de lakennijverheid bloeide. Als oorlogsge-beuren waren er slechts

de slag van Woeringen in 1288 en de slag der Gulden Sporen in 1302, waar telkens Brustemnaren voor opgeëist werden.

Te St-Truiden was er een opstand onder leiding van een zekere Walter van Diest. De abt werd verjaagd. De prins-bisschop Thi-baut van Bar (1303-1312) sloeg de woelige stad in de ban. Samen met graaf Arnold V (1279-1323) nam hij de wapens op en in 1304 kampeerde dit machtige leger op het veld, dat aan Brustem, Sint-Truiden en Boutershoven grensde. Er werd een tribunaal opgericht, dat zitting zou houden op de scheidingslijn van de rechtsgebieden van bisschop en abt (42). De schuldige werd veroordeeld tot de eeuwige verbanning.

Op 06 september 1305 richtte Arnold V, graaf van Loon en Chiny, een schrijven aan "*suis villico et scabinis de Brusteme*", waarbij hij twee bunder land, die aan de abdij van St-Trudo behoorden, vrijstelde van elke belasting. Zo kende onze graaf tegelijk bepaalde voorrechten toe aan de abt, terwijl de muntslag van drie zilveren munten te Brustem met afbeelding van een burcht aantoonde dat hij de belangen van zijn voorgenomen strategie ook meteen behartigde. Een voorbeeld was dit van gewikste diplomatie (43).

In 1329 kwamen de Truidenaren nog maar eens naar Brustem afgezakt om te proberen het te verwoesten (44). Alles wat buiten de beschermde wallen lag ging in de vlammen op of werd onder paardehoeven vertrappeld. Zo werden de natuurlijke hulpbronnen van de belegerde vesting aangetast. Maar zolang de burcht niet viel, ging het gebied voor de landsheer niet verloren.

Nadat Lodewijk IV (1323-1336) op 22 januari 1336 kinderloos stierf, werd het graafschap door de Duitse keizer beleend aan Diederik van Heinsberg (1336-1361), een zoon van diens zuster Mathilde. Paus Benedictus XII (1334-1342) zette de bisschop Adolf van der Marck aan om het Loonse leen op te eisen. Diederik legde het slim aan boord en huwde met de zuster van de bisschop. Maar het Luikse kapittel had troeven in handen: in 1203 had Lodewijk II de Luikse suzereiniteit voor de burchten van Brustem en Montenaken, voor Lummen en Tessenderlo en de munitio van Hasselt aanvaard. In deze akte bepaalde hij dat de Luikse kerk zijn opvolger zou zijn, indien een graaf zonder wettige erfgenaam stierf. In augustus 1246 had de keizer dit voorrecht bekrachtigd, maar zonder de nadruk op het geslacht van de grafelijke nakomelingen te leggen.

Diederik sloot een verbond met Jan III van Brabant (1312-1355) op 19 december 1337 tot wederzijdse hulpverlening. Daarna zocht hij hulp bij keizer Lodewijk IV van Beieren, de graven van Gelre en van Gulik en de Engelse koning Edward III. Maar de ene bondgenoot na de andere vond een voorwendsel om zich aan de gedane belofte te onttrekken.

In 1338 werd de vrede van Montenaken uitgewerkt. Diederik zou 34.000 realen krijgen en gedurende 25 jaar de kasselrij Montenaken, waartoe Brustem behoorde, in pand geven aan de prins-bisschop. Ook de voogdij over Luik moest hij inleveren. Ofschoon deze overeenkomst werd voorgesteld als een middel om Diederiks verbond met Brabant te verbreken, wezen de kanunniken het als boerenbedrog van de hand. De rechter van de "usurpator" (onrechtmatige bezitter) zouden immers erkend worden, terwijl de Luikse kerk geld zou investeren in een gebied dat ze reeds bezat. Tussenkomen van de koning van Bohemen en de aartsbisschop van Keulen deden het kapittel evenmin kapituleren.

Diederik zocht toenadering tot hertog Jan III in de jaren 1339 en 1340. De hertog ontving niet alleen het land van Wassenberg in pand, maar ook de voogdij van de stad Luik en de kasselrij Montenaken, met de burchten Brustem en Montenaken, wat door Luik was afgewezen. De nationale vijand had rechten verworven binnen de Luikse stadsmuren.

In 1342 overleed de tweede en laatste zoon van Diederik. De vergadering der Staten (geestelijken, adel en steden) deed op 15 mei 1343 een voorstel om Diederik van Heinsberg als opvolger te aanvaarden. Adolf van der Marck (1313-1344) stierf op 03 november 1344, nadat hij door het verdrag van Henegouwen op 08 augustus 1343 met de Brabantse hertog Jan III gesloten, Diederik als graaf van Loon erkende en de belofte afgelegd had de kerkban in te trekken.

Diederik deed zijn leened als graaf van Loon aan de nieuwe prins-bisschop Engelbert van der Marck (1345-1363) op 18 juni 1346 te Vreren, nadat de kerkelijke banvloek over de graaf en het graafschap was opgeheven.

Prins-bisschop Engelbert hielp de Loonse financiën er weer bovenop door in 1347 tot de voorgenomen verpanding van de kasselrij Montenaken over te gaan. Dit was echter reeds beslist door de vrede van Hasselt in 1338. Hij leende Diederik 15.000 kleine guldens en 11.200 realen, omdat de graaf het gebied had vrijgekocht van de hertog van Brabant. Op het schepenbankzegel van 1349 merken we dat de helft van Brustem reeds toebehoorde aan de Luikse prins-bisschop Engelbert van der Marck. De andere helft bleef in bezit van de graaf van Gulik.

In 1346 kwamen de ambachten van Sint-Truiden in opstand tegen Engelbert (45). Hun militie verwoestten Brustem en Aalst. In hun waanzin liepen de Truidenaren de velden van Brustem af en al de huizen, die ze voorbij kwamen gingen in de vlammen op. In Aalst werden zeven woningen afgestookt omdat zij de eigenaars verdachten om de prins-bisschop te hebben gesteund. Bij hun aftocht werden ze aan het kerkhof van Aalst uitgejouwd door een groep verbitterde boeren. Als bezetenen stormden de herrieschoppers naar de Aalstenaren, die bescherming zochten in de kerk. Een man, die ze bij de uitjouwden hadden herkend, werd ter plaatse beestachtig

afgemaakt. De anderen werden mee- gesleurd naar St-Truiden, waar ze opgesloten werden. Ondertus-sen staken de soldeniers van de Luikse prins het gehucht Bautershoven in brand. Na het jaar 1346 was de burcht van geen groot belang meer voor de verdediging van Brustem.

Toen de Luikenaars in 1347 te Les Waleffes (Tourinne) werden verslagen, verwachtten de Truidenaren een kastijding van de Brabantse hertog Jan III, omdat ze de stad Zoutleeuw hadden aangevallen. Vanuit Heers stuurde de hertog reeds een afgezant naar Sint-Truiden, die zijn wraak aankondigde. De Truidenaren trokken hem op 25 juli 1347 tegemoet tot op een plaats van Brustem, Bruksken genaamd. Daar ontblootten ze het hoofd, bo- gen de knie en boden de hertog de voogdij over de stad Sint-Truiden aan, met het recht de banklok te luiden en militaire dienst te eisen (46). De hertog ontfermde zich over hun lot en koos de weg naar Zoutleeuw.

In zijn oude dagen, op 19 februari 1357, verkreeg graaf Diederik de keizerlijke bescherming van zijn vier territoriale ge- rechtshoven, waaronder dat van Verte in het ambt Montenaken, dat op de grens lag tussen Aalst en Kerkom.

Op 19 januari 1361 overleed Diederik zonder rechtstreekse op- volger. Engelbert van der Marck, zijn schoonbroer en prins-bisschop van Luik, trok met een gemeentelijk leger uit Luik, Hoei, Dinant, Sint-Truiden, Bouillon en Hoegaarden het graafschap binnen en nam Loon, Hasselt, Bilzen en Herk zonder slag of stoot in.

Op 07 mei 1361 ontmoette hij de neef van Diederik, de troonpretendent Godfried van Dalenbroek (47), te Stokkem, dat onge- schonden in zijn handen viel.

Godfried verkocht zijn rechten op het graafschap Loon aan een familielid, Arnold van Rummen en Oreye (48), die zich te Rum- men een nieuw kasteel had laten bouwen. Hij kreeg in 1363 het graafschap Loon persoonlijk van keizer Karel IV in leen. De Luikse kerk kreeg toen zelfs een boete van 10.000 goudmarken wegens ongehoorzaamheid.

De prins-bisschop beslistte een oorlog te voeren en belegerde het kasteel van Rummen. Met donderbussen werd het slot met de grond gelijk gemaakt in de herfst van 1365.

Op 11 september 1366 stonden Arnold en en zijn schoonbroer Jan van Hamal (49) hun rechten op het graafschap af tegen een jaarlijkse rente aan de nieuwe prins-bisschop Jan van Arckel (1364-1379). De rente van 1000 florijnen zou terugvallen op Jans zoon, Willem, heer van Grevenbroek (50).

Het graafschap Loon verloor zijn zelfstandigheid. Het bewaarde echter zijn oude rechtspleging, statuten en gebruiken. Brustem en enkele andere dorpen bleven echter onder het Luiks recht.

Op het einde van de 14de eeuw bezat Brustem geen sluitende omheining meer. De gemeente, die toen reeds ambachten had sedert 1320, was echter niet meer in staat om belangstelling te wekken. De oorlogen gevoerd na de dood van Diederik van Heinsberg in 1361 en onder het bewind van prins-bisschop Jan van Beieren (1390-1418) brachten Brustem tot een onherstelbaar verval. De lakennijverheid kwam in verval doordat de wevers verhuisden naar Dison en Verviers.

Jan van Beieren, die zijn opstandige onderdanen niet in bedwang kon houden, vroeg zijn schoonbroer de Bourgondische hertog Jan zonder Vrees (51) om hulp. Na de slag van Othée (52) op 23 september 1408, waar de Maaslandse legers een bloedige nederlaag leden, werden de steden van al hun privileges, inbegrepen het Luiks recht van Brustem, beroofd door het verdrag van Rijsel (53). De prins-bisschop was zo in de weer met galgen, bijlen en op grote schaal verdrinken in de Maas, dat hij de bijnaam "*Jan zonder Genade*" kreeg. Gelukkig herstelde keizer Sigismond enkele jaren later de vroegere toestand, zodat de steden hun verworven voorrechten terug in gebruik mochten nemen onder prins-bisschop Jan van Wallenrode (1418-1419).

In 1440 werd Brustem nogmaals verwoest, ditmaal door benden afkomstig uit Luik en uit wraakneming wegens de aanhouding door de heer van Brustem van een eenvoudige wasvrouw, die van landverraad beschuldigd werd.

Brustem ontving op woensdag 28 oktober 1467, door de overwinning van hertog Karel de Stoute op de verenigde legers van Luik en Loon, de genadeslag. Het werd voor altijd verwezen naar de rang van een bescheiden gemeente (54).

1.- Van 1086 tot 1467

- 01.-Graaf Giselbert (ca.1015-1044) huwde met Lutgard, d.v. Albert I van Namen (+1011) en Ermegard, d.v. Karel, hertog van Neder-Lotharingen (977-991). Zij hadden 2 zonen:Emmo en Otto
- 02.-Dr.Jozef Lyna.-'Het graafschap Loon', blz.14.
- 03.-Dr.Mathieu Bussels.-'Gedenkboek Brustem', 1946.
- 04.-Camille de Borman.-'Gesta Abbatum Trudonensium', deel I, rod.1, III, C.7, blz.42.
- 05.-Kan.H.Kesters.-'De abdij van Sint-Truiden', in Limburg XXX, nr.4, april, 1951.
- 06.-Mgr.Boes.-'Archeologische opgravingen in de voormalige abdij te Sint-Truiden'.
- 07.-Kan.H.Kesters.-'Het graf van Sint-Trudo', in OLVL., jrg.XI, 1956, blz.319-323.
- 08.-Achille Thys.-'De Collegiale O.L.Vrouwekerk in de geschiedenis van Sint-Truiden', blz.12.
- 09.-August Kempeneers.-'De oude vrijheid Montenaken'.
- 10.-Rob.Ulens.-'Hoe ver staan we met onze kennis over de wording en de ontwikkeling van het graafschap Loon?', in Limburg, deel 16, juni 1935, blz.231.
- 11.-Camille de Borman.-'Chronique de l'abbaye de Saint-Trond', 1872-1877, deel 2, Luik, blz.48.
- 12.-Idem., blz.66.
- 13.-Idem., blz.66.
- 14.-Idem., blz.68.
- 15.-Idem., blz.69.
- Henry Baillien.-'Het leengoed Mulken', in OLVL., jrg.III, aflev.2, feb.1948, blz.18.
- 16.-Godfried III, hertog van Brabant (1142-1190) was in tweede huwelijk getrouwd met Imana of Imagen, d.v. Lodewijk I en Agnes van Metz. Een andere dochter, Agnes, huwde met Otto I, hertog van Beieren. Een derde dochter, Adelheid, trouwde met Egidius van Duras.
- 17.-Ch.Terlinden.-'Histoire militaire des Belges', blz.41.
- 18.-Camille de Borman.-a.w., blz.74.
- 19.-Tufsteen: poreus vulkanisch gesteente.
- 20.-Geraert en Aleydis, d.v. Hendrik III, graaf van Gelre en Zulfen, hadden 11 kinderen: 7 zonen en 4 dochters.
- 21.-a-Francis Goole en Piet Severeyns.-'Limburgse gemeenten en hun achtergrond: Brustem', in Het Belang van Limburg, 16 jan.1976, blz.31.
- b-J.Mantelius.-'Hasseletum', Leuven, 1667, blz.12.
- c-J.Mantelius.-'Historiae Lossensis libri decem', Luik, 1717, blz.123.
- 22.-J.Baerten.-'La participation d'Arnoul V, comte de Loosz, à la

- bataille des Esperons d'Or (1302)', in B.T.F.G., deel 35, 1957, blz.55.
- 23.-Dr.Jozef Lyna.-a.w., blz.37.
- 24.-Camille de Borman.-a.w., blz.74.
- 25.-Dr.Mathieu Bussels.-a.w.
- 26.-Dr.Jozef Lyna.-a.w., blz.37-38.
- 27.-Camille de Borman.-a.w., blz 78.
- 28.-A.Perreau.-'Recherches sur les comtes de Loos et sur leurs monnaies', in Revue belge de numismatique, serie I, deel II, 1846, blz.9.
- 29.-J.Baerten.-a.w., blz.56.
- 30.-Camille de Borman.-a.w., blz.80.
- 31.-A.De Seyn.-'Dictionnaire historique et géographique des communes belges', 2 delen, Brussel, 1950.
- 32.-Dr.Jozef Lyna.-a.w., blz.50.
- 33.-Dirk VII van Holland en Aleydis van Kleef waren in 1186 getrouwd. Hun eerste dochter overleed in 1203. De tweede dochter geboren in of kort na 1188 was Ada. Ze overleed in 1223 en was sinds 1218 wed.v. Lodewijk II van Loon, kinderloos en vrijwel in vergetelheid.
- 34.-R.E.V.Stuip en C.Vellekoop.-'Middeleeuwers over vrouwen' deel 1, 1984, blz.17.
- 35.-Reineri.-'Annales', in M.G.H.SS., blz.667.
 -Reineri.-'Vita Odilae', in M.G.H.SS., deel 25, blz.182.
 -Ant.Steenwegen.-'In het voetspoor van de Wondere Christina', in OLVL., jrg.30, 1975, blz.385.
- 36.-Ant.Steenwegen.-a.w., blz.386.
- 37.-J.Deschamps.-'Een Middelnederlandse prozavertaling van de 'Vita sanctae Christinae Marabilis' van Thomas van Cantimpré', in OLVL., jrg.30, 1975, blz.99.
- 38.-Dr.Mathieu Bussels.-'De Dommelmolens der abdij van Florefe', in OLVL., jrg.3, aflev.4, april 1948, blz.51.
- 39.-J.Coenen.-'Limburgse Oorkonden', deel II, 1934, sub.1103, blz.32.
 -'Messenger des sciences historiques', 1846, blz.12.
- 40.-J.Coenen.-'Limburgse Oorkonden', deel 1, nr.814.
- 41.-Idem., nr.1246.
 -Willem Driesen.-'Brustem, grensburcht en Loonse vrijheid'.
- 42.-Camille de Borman.-'Gesta Abbatum Trudonensium', deel II, contin. 3, pars.4, Ic5, blz.236.
- 43.-R.Serrure.-'La trouvaille de Herck-la-Ville (1885-1886)', in Bull. mens. de num. et d'arch., deel V, blz.75.
- 44.-J.Daris.-'Histoire du Diocèse et de la Principauté de Liège pendant le XIII et XIVe siècle', Luik, 1891, blz.547.
- 45.-A.De Seyn.-a.w.
- 46.-J.Aerts.-'Kroniek II', blz.292 en 'Hocsem Chronicon', blz.360 in O.L.V.L., jrg.VI, aflev.6, 1951, blz.175.
- 47.-Godfried van Dalenbroek, graaf van Loon (1361-1362) was de kleinzoon van Mathilde, (d.v. Arnold V en dus de zuster van Lodewijk IV) en Godfried III van Heinsberg. Hij was de z.v. Jan, (de broer van Diederik van Heinsberg) en Catharina van

Virneburg.

48.-Arnold van Rummen en Oreye, heer van Kwabeke (°1320-+mei 1373), graaf van Loon (1362-1366), z.v. Johanna van Kwabeke, (d.v. Arnold V en dus ook een zuster van Lodewijk IV, tevens de wed.v. Arnold van Wezemaal) en Willem van Oreye en Rummen en van Montferrant.

Zuster Marie (°1320-+1358) huwde Jan van Hamal (+1386).

Arnold was de echtgenoot van Elisabeth van Lierde (+Gent 1366), de oudste onwettige dochter van Lodewijk van Crécy, graaf van Vlaanderen (1322-1346) en dus de natuurlijke zuster van graaf Lodewijk van Male (1346-1384). Zij was wed.v. schatrijke Simon de Mirabelli, heer van Beveren, Halle en Perwez, die vermoord werd op 09 mei 1346.

49.-Jan van Hamal, heer van Hamal, was gehuwd met Marie van Oreye en Rummen. Hun enige zoon, ridder Willem van Hamal, sneuvelde op 22 aug. 1371 te Basweiler. Hun dochter, Maria van Hamal, huwde in 1360 met Conrard van Alsteren (+1393). Hun zoon Willem I van Alsteren, gezegd van Hamal, (1386- 1422) huwde omstreeks 1400 met Isaude van Kerkom. Hun zoon Willem II van Alsteren werd in 1424 heer van de helft van Brustem en verhieft het in 1427 te Gulik.

50.-Willem van Hamal, heer van Grevenbroek, sneuvelde echter op 22 aug. 1371 op het slagveld te Basweiler.

51.-Jan zonder Vrees, (°Dijon 28 mei 1371), z.v. hertog Filips de Stoute en Margaretha van Male, huwde met Margaretha van Beieren (+14 jan.1423), d.v. Albrecht, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland. Hij werd vermoord op 10 sept.1419 op de brug te Montereau.

52.-Othée ligt in de prov. Luik, tussen Luik, Tongeren en Oreye.

53.-J.Lyna.-a.w., blz.103.

54.-W.Jappe Alberts.-'Geschiedenis van de beide Limburgen', deel I (tot 1632), blz.109.

-R.Serrure.-'Vondst te Herk-de-Stad in augustus 1885'.